Одинаев К.С., Ниъмонов М.,
Ҷаҳоншоҳ С., Турсунов И. Х.

НИЗОМИ ХАЗИНАДОРӢ

(Воситаи таълимӣ)

Душанбе - 2020

УДК: 36.1/5(575.3)(075.8)
ББК: 65.261.3
Н – 61

Муаллифон:

Одинаев Комрон Саидаброрович – *н.и.и., дотсенти кафедраи менеҷмент ва маркетинги Донишкадаи сайёҳӣ, соҳибкорӣ ва хизмат;*

Ниъмонов Мирзосафар– *муаллими калони кафедраи молия ва ҳисобдории факултети муҳандисию иқтисодии коллеҷи техникии ДТТ ба номи академик М.Осимӣ;*

Ҷахоншоҳ Саъдизода– *ассистенти кафедраи менеҷменти молиявии факултети молиявию иқтисодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;*

Турсунов Илҳомҷон Холмирзоевич– *ассистенти кафедраи менеҷменти молиявии факултети молиявию иқтисодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.*

Муқарризон:

Обидов Фозил Саидович, *д.и.и, профессор, ректори Донишкадаи соҳибкорӣ ва хизмат*

Раҳимов Мирзоҳид Абдулвоҳидович–*н.и.и.,дотсент муовини директор оид ба таълими коллеҷи техникии ДТТ ба номи академик М.Осимӣ*

Воситаи таълимӣ мувофиқи талаботи стандарти давлатии маълумоти олии касбӣ, ки Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ намудааст, таҳия гардидааст.

Дар воситаи таълимӣ масъалаҳои гуногуни хазинадорӣ дар мавзӯъҳои алоҳида оварда шудааст. Ҳамзамон, барои дарки пурраи мавзӯъҳо намунаи баъзе аз ҳуҷҷатҳо ва ҳисоботҳои муайяннамудаи Сарраёсати хазинадории марказии Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон пешкаш гардидааст.

Воситаи таълимӣ барои донишҷӯёни макотиби олӣ, омӯзгорон, кормандони соҳаҳои молия, гумрук, бонкдорӣ ва доираи васеи хонандагон тавсия карда мешавад.

Бо қарори Шӯрои илмию методии Коллеҷи техникии ДТТ ба номи академик М.Осимӣ аз 24.05.2019. №11 ба чоп тавсия шудааст.

ISBN: 978-99975-77-55-9

© Одинаев К.С., Ниъмонов М., Ҷахоншоҳ С.,Турсунов И.Х. 2020.

МУНДАРИҶА

ПЕШГУФТОР…………………………………………………………...6

МАВЗӮИ 1. ТАЪРИХИ ПАЙДОИШ ВА ҶОРӢ НАМУДАНИ ХАЗИНАДОРӢ ДАР ҶАҲОН……………………………………………8

1.1. Таърихи пайдоиши хазинадорӣ дар Россияи подшоҳӣ……………8

1.2. Таърихи пайдоиши хазинадорӣ дар Фаронса……………………15

1.3. Таърихи пайдоиши хазинадорӣ дар Шотландия…………………17

МАВЗӮИ 2. ФАЪОЛИЯТИ ХАЗИНАДОРӢ ДАР МАМЛАКАТҲОИ ТАРАҚҚИКАРДАИ ҶАҲОН……………………………18

2.1. Модели идоракунии хазинадорӣ дар ИМА, Англия, Фаронса, Олмон ва Ҷопон………………………………………………………18

2.2. Фаъолияти хазинадорӣ дар ИМА, Англия, Австралия ва Фаронса…………………………………………………………………21

2.3. Инкишофёбии хазинадорӣ дар Қазоқистон………………………23

МАВЗӮИ 3. НИЗОМИ ХАЗИНАДОРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН……………………………………………………………29

3.1. Таърихи пайдоиши хазинадорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон……29

3.2. Мақомоти идоракунии хазинадорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон……………………………………………………………35

3.3. Ҳуқуқ ва ухдадориҳои мақомоти марказӣ ва маҳаллии хазинадорӣ…………………………………………………………36

МАВЗӮИ 4. САРРАЁСАТИ ХАЗИНАДОРИИ МАРКАЗИИ ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА МАҚОМОТИ МАҲАЛЛИИ ОН……………………………………41

4.1. Муқаррароти умумӣ ва вазифаҳои Сарраёсати хазинадории марказӣ ва мақомоти маҳалии он……………………………………41

4.2. Сохтор ва воҳидҳои кории Сарраёсати хазинадории марказӣ ва мақомоти маҳалии он………………………………………………43

4.3. Вазифаи сардор ва масъулияти кормандони Сарраёсати хазинадории марказӣ ва мақомоти маҳаллии он……………………45

МАВЗӮИ 5. ТАРТИБИ БАҲИСОБГИРӢ ВА ВАЗИФАҲОИ ХАЗИНАДОРӢ АЗ РӮИ ДАРОМАДҲОИ ДАВЛАТӢ ВА МАҲАЛЛӢ……………………………………………………………48

5.1. Суратҳисобҳо, механизми дохилӣ ва берунаи бонкии хазинадорӣ…………………………………………………………48

5.2. Иҷроиши буҷети ҷумҳуриявӣ аз рӯи даромадҳо…………………51

5.3. Суратҳисобҳои транзитии буҷети ҷумхуриявӣ аз рӯи даромад дар маҳаллҳо..55
5.4. Ҳисобгирии воситаҳои пулии «Маблағхо дар роҳ» ва баргардонидани маблағи барзиёд пардохтшуда дар буҷет..............59
МАВЗӮИ 6. ТАРТИБИ ҲИСОБГИРӢ ВА ВАЗИФАҲОИ ХАЗИНАДОРӢ ВОБАСТА БА ИҶРОИ ХАРОҶОТИ БУҶЕТИ ҶУМҲУРИЯВӢ...62
6.1. Маблағҳои гардони хазинавӣ, нақшаи хазинавии хазинадорӣ...62
6.2. Харҷнома (смета) ва тағйирот дар харҷномаи ташкилотҳои буҷетӣ. Саҳми тақсимкунандаи асосии маблағҳои буҷетӣ ҳангоми маблағгузории ташкилотҳои тобеъ...64
6.3. Тартиби маблағгузорӣ бо таври нақдӣ ва ғайринақдӣ аз буҷети ҷумҳуриявӣ бо асъори миллӣ. Пули нақд дар хазинаи ташкилотҳои буҷетӣ...66
6.4. Додани қарз аз буҷети давлатӣ барои сохтмони манзили шахсӣ ва хариди хона. Тартиби додани қарз аз буҷети ҷумҳуриявӣ ба буҷетҳои маҳаллӣ. Тартиби маблағгузории қарзҳои кредиторӣ ва дебитории ташкилотҳои буҷетӣ...75
6.5. Тартиби амалинамоии мубодилаи асъори миллӣ бо асъори хориҷӣ, хароҷоти буҷети ҷумҳуриявӣ бо асъори хориҷӣ, ҳисобот аз рӯи хароҷот бо асъори хориҷӣ. Ҳисобот аз рӯи хароҷоти буҷети ҷумҳуриявӣ ва хароҷоти маблағҳои грантӣ......................................82
МАВЗӮИ 7. ТАРТИБИ ҲИСОБГИРӢ ВА ВАЗИФАҲОИ ХАЗИНАДОРӢ АЗ РӮИ ХАРОҶОТИ БУҶЕТҲОИ МАҲАЛЛӢ...95
7.1. Тартиби маблағгузории хароҷоти буҷетҳои маҳаллӣ...............95
7.2. Шаклҳои ҳисобгирӣ ва ҳисоботӣ дар буҷетҳои маҳаллӣ...........98
7.3. Тартиб додани ҳисобот оид ба иҷроиши буҷетҳои маҳаллӣ...108
7.4. Бақияҳои озоди буҷетҳои маҳаллӣ...110
7.5. Тартиби додани чекҳо дар хазинадориҳои маҳаллӣ................111
7.6. Амалиёти хароҷот ба воситаи суратҳисобҳои транзитии буҷети ҷумҳуриявии хазинадориҳои минтақавӣ..112
МАВЗӮИ 8. БАҲИСОБГИРӢ ВА ҲИСОБОТДИҲИИ МАБЛАҒҲОИ МАХСУСИ ТАШКИЛОТУ МУАССИСАҲОИ БУҶЕТӢ...117

8.1. Муқаррароти умумӣ, маблағҳои худӣ, маблағҳои супоришӣ ва намудҳои дигари маблағҳои махсус..117
8.2. Тартиби ташаккул ва истифодабарии маблағҳои махсус.........119
8.3. Тартиби кушодани суратҳисобҳо. Бурдани ҳисоби даромад ва хароҷоти маблағҳои махсус..120
8.4. Таҳияи ҳисобот доир ба иҷроиши маблағҳои махсус...............129
МАВЗӮИ 9. ТАРТИБИ ГУЗАРОНИДАНИ АМАЛИЁТИ ДОХИЛИИ ХАЗИНАДОРӢ..139
9.1. Гузаронидани амалиёти дохилӣ..139
9.2. Тартиби ислоҳи хатоҳои бонк, баргардонидани маблағҳои саҳван воридшуда ба суратҳисоби ягонаи хазинадорӣ, буриши навиштаҷотӣ..140
МАВЗӮИ 10. ИҶРОИШИ ҲИСОБОТИ ҶАМЪБАСТӢ АЗ ҶОНИБИ САРРАЁСАТИ ХАЗИНАДОРИИ МАРКАЗИИ ВАЗОРАТИ МОЛИЯИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН...............146
10.1. Ҳисоботи даромадҳои давлатӣ ва грантҳо.............................146
10.2. Ҳисобот аз рӯи гурӯҳбандии вазифавии хароҷоти буҷети давлатӣ..146
10.3. Ҳисобот оид ба маблағгузории буҷети давлатӣ аз рӯи шакли қарздиҳӣ..149
10.4. Замима ба ҳисоботи ҷамъбастӣ аз рӯи иҷроиши буҷети давлатӣ..153
РӮЙХАТИ АДАБИЁТ..157

ПЕШГУФТОР

Баъди соҳибистиқлол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 1991 дар назди Ҳукумати кишвар масъалаи гузариш аз иқтисоди нақшавӣ ба иқтисоди бозорӣ ба миён омад. Ҷанги шаҳрвандие, ки дар ҷумҳурии мо ба амал омад, вазъи иқтисодии онро хеле душвор кард. Дар алоқа бо ин, Ҷумҳурии Тоҷикистон барои инкишофи истеҳсолоти худ ва баромадан ба бозори ҷаҳонӣ аз рӯи ба эътидол омадани вазъияти дохилии ҷумҳурӣ ислоҳоти иқтисодиро оғоз намуд. Барои омӯзиши таҷрибаи ҷаҳонӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон аъзои комилҳуқуқи ташкилотҳои ҷаҳонӣ ва минтақавӣ гардид.

Дар шароити иқтисоди бозорӣ дар низоми молияи давлатӣ аҳамияти асосӣ ба буҷети давлатӣ дода мешавад. Буҷети давлатӣ бо амалкунии мутақобила бо дигар соҳаҳои иқтисод ба воситаи сиёсати андозӣ, пуливу қарзӣ ба инкишофи иқтисоди миллӣ мусоидат менамояд ва бо ин роҳ некӯаҳволии халқро баланд месозад.

Дар шароити инкишофи муносибатҳои бозорӣ яке аз вазифаҳои асосии сиёсати молиявӣ-буҷетӣ ин идораи самараноки маблағҳои давлатӣ ба воситаи механизми хазинадории иҷрои буҷет мебошад, ки имкон медиҳад маблағгузориҳои фаврии барномаҳои давлатӣ, назорати пурсамар аз рӯйи воридот, истифодаи мақсаднок ва сарфакоронаи маблағҳои буҷети давлатӣ, инчунин риояи қоидаҳои қонунгузории молиявӣ таъмин гардад.

Таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки дар шароити гузариш ба усулҳои бозории идоракунии иқтисодӣ яке аз чораҳои таъсирбахши ислоҳоти азими марҳилаҳои раванди буҷетӣ ин ташкили низоми хазинадорӣ мебошад.

Ҳалли пурра ва сифатноки масъалаҳои хазинадории буҷет дар шароити ислоҳоти иқтисодии гузаронидашуда барномаи илман асоснокгардидаи инкишофи низоми хазинадориро пешбинӣ менамояд. Дар ҷумҳурӣ тадқиқотҳои комплексии масоили самаранокии иҷрои хазинадории буҷети давлатӣ ва мукаммалсозии низоми хазинадорӣ қариб, ки вуҷуд надорад.

Муаллифон ҳангоми таҳияи воситаи таълимӣ дар назди худ вазифаҳои зеринро гузоштанд:

- дақиқсозии таърихи пайдоиши хазинадорӣ;
- муайян намудани мафҳуми хазинадорӣ;
- ошкорсозии салоҳият ва уҳдадориҳои мақомоти марказӣ ва маҳаллии хазинадорӣ;
- гурӯҳбандии суратҳисобҳои хазинадорӣ ва муайяннамоии функсияҳои онҳо;
- омӯзиши нақши хазинадорӣ дар баҳисобгирии даромаду хароҷоти буҷетҳои ҷумҳуриявӣ, маҳаллӣ ва фондҳои мақсадноки давлатӣ ва таҳияи ҳисобот оид ба иҷроиши буҷети давлатӣ;
- пешниҳоди намунаи ҳуҷҷатҳои лозимӣ доир ба хазинадорӣ.

Воситаи таълимӣ аз 10 мавзӯъ иборат мебошад, ки ҷанбаҳои гуногуни низоми хазинадориро фаро мегирад.

ISBN:978-99975-77-55-9